

„BRONZ LÉLEKKEL, ACÉL LÉLEKKEL, EZÜST LÉLEKKEL”

Árkossy István: *A Nautilus fénye*. Rozsnyay Béla szobrászata

■ Ismerős a történet, a három évtizede megbukott romániai diktatórikus rendszer sűrűn produkált ilyeneket: a szépreményű ifjú tehetség, aki úgy érzi, elképzelései, alkotói szándékai megvalósítását ellehetetlenítik az önkényuralom korlátai, úgy dönt, hogy elhagyja szülőföldjét, és művészetét a határokon túl próbálja kiteljesíteni. Ha magyar, akkor többnyire az anyaországban, de ha a körülmények úgy hozzák, akár távolabb is a nagyvilágban. A fiatal erdélyi művészek közül nagyon sokan választották ily módon a külföldi érvényesülés emberpróbáló útját. Marosvásárhelyt, ahol ennek a kötetnek a hőse, főszereplője, alanya, Rozsnyay Béla született 1949-ben, különösen súlyos vérvesztések érték ilyen vonatkozásban. A hetvenes, nyolcvanas években számos jelentős, markáns képzőművész emigrált, a kísérletező, újító kedvű ifjú alkotókat tömörítő MAMŰ, a kortárs európai művészeti törekvésekhez felzárkózni kívánó Marosvásárhelyi Műhely például testületileg távozott az országból 1983–84-ben. Rozsnyay akkor még szobrászi, ékszertervező pályája elejét taposta, '83-ban rendezte meg első egyéni kiállítását szülővárosában. Következő honi tárlata ugyanott közel három évtized teltével, 2012-ben életmű-kiállításaként örvendett nagy sikernek. Odüsszeája, amely hosszabb és hányattatottabb volt, mint sok más hasonló sorsú társáé, harmincnyolc éves korában kezdődött, és másfél évtizednyi kalandos, viszontagságos dániai, svédországi, máltai tartózkodás, megpróbáltatás után ért véget.

2002-ben Budapesten telepedett le, ott talált igazi otthonra. Akkor a siker már mellészegődött, több nemzetközi elismerés honorálta eredeti hangvételő, rendhagyó szobrászatát, különleges formavilágát, műfaji korlátokat bontogató ötvösművészetét. De Magyarországon kerekedett teljessé, telítődött új meg újabb sajátosságokkal egyedivé az életmű, amelyet ez a tartalmában szakszerű és sokrétű, pompás és igényes kivitelezésű, empátiás kötet mélyrehatóan elemez és hitelesen felmutat.

Ha a használt jelzőket magyarázni akarnók, az empátiánál mindenképpen meg kell állnunk. Az albumot kezdeményező grafikus, festő, író Árkossy István, a Kolozsvárról Budapestre 1987-ben áttelepedett művészeti szerkesztő és könyvillusztrátor, aki Rozsnyay Béla életútját és munkásságát az eddigieknél is szélesebb körben kívánta megismertetni, mélyen átérezte mindazt, amit a saját közegéből kiszakadt szobrásznak át- és meg kellett élnie, s az ebből fakadó alkotói gondokkal, hatványozott erőfeszítésekkel is könnyen azonosulhatott. Azal is tisztában volt, hogy bármennyire sikeresen alakul is a befogadás, Erdély üzenete, az egykor volt otthon iránti nosztalgia is mindig ott van valahol a művészemberben. Ezt is érzékeltetni akarta könyvében. Sikertült. Annál is fájdalmasabban érinthette, hogy Rozsnyay a kötet összeállításában még részt vehetett, de az albumot kézbe már nem vehette, röviddel annak megjelenése előtt elhunyt.

A Nautilus fénye nem halványodott azóta. Fényesebbé azonban már nem csiszolható, noha a művész, amint

vallomásaiból is kiderül, bővelkedett ötletekben, tervekben, újító megoldásokban és csapásnyitó új perspektívákban. Készültekor aligha gondolhatta bárki is, hogy e szép kiadvány hirtelen összegzéssé nemesül. Többféle szempontból is üdvözölhető a közéletéle. Úgy is, mint marosvásárhelyi, és úgy is, mint kolozsvári könyvé, amelynek illő fő helyet biztosítanunk a könyvespolcainkon. Vagy egyszerűen úgy örülhetünk neki, és hivatkozhatunk rá, mint egy korszerűen gondolkodó és láttató, Európára, az egész világra nyitott magyar alkotó értékes művészetének szemet, elmét, lelket gyönyörködtető lenyomatára. Találók a címválasztás, a fénynek döntő szerepe van Rozsnyay művei érvényesülésében. Persze az árnyéknak is. De azért is jó a cím, mert hangulatteremtő ereje van. Egyből megmozgatja a képzeletet. Egzotikus tengerek élővilágára, a mélytengeri félelmetes ragadozók, fura csigáspolipok, fejlábúak univerzumára gondolhatunk. Vagy Jules Verne fantasztikus történeteire, *A rejtelmes szigetre* és Nemo kapitány híres, hírhedt tengeralattjárójára, a tengerfenékre süllyesztett Nautilusra. A szobrász különben lényegre törő, gyakran metaforikus, költői fantáziára valló címmel látta el műveit. Nem kell csodálkoznunk, ha a műmellékletet fellapozva verssorok csendülnek fel egyesekben, mondjuk, ilyen: „észak-fok, titok, idegenség”. Vers amúgy is olvasható a kötetben. Árkossy István az *Utunk* egykori belső munkatársaként nem tekinthetett el attól, hogy Rozsnyay lírai megnyilatkozásai is figyelmet érdemelnek. A grafikusai erényeket is gazdagon felmutató kötet egyik szerkesztési leleménye, hogy a szobrász olykor ars poeticaként is helyálló, gondolati elmélyülésre valló rövid verseivel választották el egymástól a különböző fejezeteket. Nyolc ilyen légkörteremtő, elmélkedő lírai „helyzetjelentés” olvasható az albumban. A nyitó oldalról másoljuk ide a *Látomást*: „Percekké porlad az idő / Por-szemekben jajong a tér / Utolszor villan

/ Majd semmibe omlik / A fény.” A fény, íme még egyszer. És még mennyiszert kerül szóba a szövegekben! Árkossy festészetében is meghatározó a fényárnyék viszonylat, a tér, az idő, a múlt és jelen kérdésköre. Sokféleképp lehet ezt megközelíteni, nem véletlenül használtuk többes számban a „szöveget”. Mutatkozhat karcolatszerűen, szépírói könnyedséggel, mint az *Előhang, esővel* című fejezetben. Magára öltheti *Az álom bronzból van* fejezet szaktudással, mesterségbeli jártassággal, művészet- és művelődéstörténeti ismeretekkel megalkotott, választékos és elegáns öltözékét. Megjelenhet párbeszéd formában is, mint *A Nautilus fénye* című átfogó dialógusban. Vagy személyesebb jellegű, emlékező kisesz-szében, ahogy az *Utóhang, földreszállással* című fejezetben kerül az olvasók elé.

Ez a sokszínű változatosság is a könyv, a szerző és szerkesztő kvalitásai közt említendő. A szakma, a monográfiai írók, műkritikusok számára is érdekes eszmefuttatások, értő, koherens elemzések nyújtanak hasznos támpontokat a Rozsnyay-életmű további felmérésére, és a laikusok is érdekfeszítő, olvasmányos pályarajzból ismerhetik meg végre, illetve alaposabban a szobrász élettörténetét, gondolatait, törekvéseit, egyéni jegyeit. Idézzünk kissé hosszasan *Az álom bronzból van* fejezetből, amely nevesítve is külön foglalkozik több munkával. Nyilván az általánosabb megállapításoknál időzünk: „Natura artis magistra. A természet a művészet tanítómestere, üzeni digitális anomáliáktól megmételtyezett világunkban a hajdani latinok évezredes bölcsességével Rozsnyay Béla szobrászművész. Ars poeticának beillő vallomása és annak félreérthetetlen tartalma nem más, mint maga a varázskulcs alkotói birodalmának szélesre táruló művészbejárójához, ahonnan meglepő világ látványa fogad: a végtelenség milliárdnyi univerzuma közül egy, amit Ő teremtett. Mintha science fiction pillanatokat élnék meg különös organikus egyedei (nem tárgyai) időtlenséget sejtető kisugárzásában,

ahol majd minden emlékeztet valami földre, de mégsem az, valamilyen lényre, de mégsem az, konstrukcióra, eszközre, szerkezetre, de mégsem az, netán álomra, de mégsem az. Akkor voltaképpen miféle tüneménnyel szembesülök? Szobrászat ez? Ötvös-művészet? Ékszerperformansz? Vagy mindahány látványos közös csokra? S minthogy némelykor mozgást és zenei hangokat kreáló alakzatok is feltűnnek közöttük, netán új műfaj toppant volna be mindennapjainkba? [...] A hol illúziókeltő, hol pedig misztikus felhangokat megpendítő látvány számomra azt sejteti, hogy [...] belső látásának szokatlan üzenetekkel felruházott képi összefüggései ritkán tapasztalható stílustisztasággal vetülnek esetről esetre művei ábrázatára. Ez pedig csak olyan kiválasztottak számára adatik meg, akiknek szíve ugyanabból az anyagból van, mint az a mű, amely teremtői ujjai között éppen életre kel. [...] Mert az anyag igenis válhat mássá önnön tulajdonságain túl lépve az olyan talentummal megáldott mesterek kezei között, akik saját lelkük érintésével hívják életre az amorf matéria önterébe zárt lényét. Úgy érzem, hogy az alkalmazott anyag sajátosságainak kendőzetlen láttatása és ezzel egy időben történő megszemélyesítése Rozsnyay Béla művészetének fő ismérve. Bronz szobrai bronz lélekkel, acél szobrai acél lélekkel, ezüst tárgyai pedig ezüst lélekkel lettek felruházva. [...] Az ékszerekről is szólni kell. Míg a szobrok szinte kivétel nélkül ékszerek akkurátusan kimunkált sajátosságait viselik arcukon, addig a valódi ékszerek épphogy a monumentalitást sugalmazó téralkotások formarendszereinek csökkentett méretarányú változataiként ejtik rabul a szemet. Így születnek meg az úgynevezett »viselhető szobrok«. De nem is meglepő ez, hiszen ugyanannak a tisztánlátásnak szüleménye mindahány. Tökéletes példa a kettősség harmonikus diffúziójára Ékszerszobor című darabja, amely szimbolikus üzenetével valóságos híd szerepét tölti be e testvérvilágok között. Jellegetes és összetett Janus-arcával logikai sűrítménye a Rozsnyay-féle formastruktúra gondolati vetületének,

persze eközben kiválóan álcázott ezoterikus időkapszula is, amelynek csúcán ezüstbe ültetve pompázik a narancsosan csillogó kvarc ásvány egyik drágakőnek minősített változata, a »gyógyító tigriszsem«. Máshol persze a föld másféle jótékony energiákat kisugárzó ajándékai villannak elő, ilyen az olivin, a gránát, az achát, a hegyikristály, a fluorit, netán a rubin...”

Árkossy műelemző gondolatmenete Rozsnyayt és művészetét méltató írásokból kiemelt szemelvényekkel egészül ki, de ami mégis talán a leginkább megragadhatja az olvasót, az a szobrász és az őt jól ismerő festő kolléga bensőséges, őszinte, szabadon szárnyaló beszélgetése. Ebből derül ki igazán, mennyi nehézséggel kell megküzdenie az idegenben mindent nulláról kezdő művészesnek, mekkora lelkierő és eltökéltség szükséges ahhoz, hogy mostoha körülmények között is sikerre vigye elképzeléseit. És még sok hasonló dolgot lehetne sorolni, ami meghatározta Rozsnyay Béla filmszerű, nagy életkalandját. Árkossy, aki korábbi *Világ árnya, világ fénye* beszélgetőkönyvével már meggyőzően bizonyította, hogy érzi és gazdagon ki is tudja aknázni e közvetlen, emberközeli műfaj lehetőségeit, itt is oldani képes alanya esetleges gátlásait, beszélgetőtársa kész rejtettebb arcát, ritkán bevallott érzéseit, érzelmeit is szóba hozni, műhelytitkokról, személyesebb vonatkozású jelenségekről, problémákról is vall. Kis szépség-hiba, hogy az élőbeszéd varázsát, spontaneitását a kérdező időnként információkkal telített, de mégiscsak stilizáltabb, az írásbeli megszólalásra jellemző, választékosabb és terjedelmes közbevetésekkel töri meg. De ezt talán sok olvasó nem is észleli. Azért sem, mert valószínűleg mindegyre hátralapoz a döbbenetes, élvezetes, játékosan lenyűgöző látványvilághoz. Lényegében ez hitelesíti mindazt, amit az ihletett szöveg állít. A műmellékletben megjelenő 61 szobor és 14 ékszer valóságghú, magas színvonalú reprodukcióját Széll-Balogh Mihály készítette. Méltán kiérdemlik a műtárgy-portré megnevezést.

Nagy Miklós Kund